

א"ר יוסי בר' חנינא אין דברי תורה
מתקיימין אלא במי שמעמיד עצמו
ערום עליהן(שמעריים שיתקיים
תורתו) שנאמר (משלי ח) אני
חכמה שכנתי ערמה (סוטה כא):

סיכום הדף היומי

שקלא וטריא

בבא קמא פה

לעילוי נשמת
דינה בת עטל ז"ל
עובדיה חיים בן רחל ז"ל
ת.נ.צ.ב.ה

[משנה] החובל בעבד כנעני של אחרים – דעת רבי יהודה שאין לעבדים בושת

להלן יבואר מחלוקת רבי יהודה ורבנן האם עבד ישנו בפרשת מקים ועוד דינים היוצאים מזה.

א. **דברי יהודה אמר קרא** כי ינצו אנשים יחדיו איש ואחיו במי שיש לו אחוה

יצא עבד שאין לו אחוה עם ישראל שלא בא בקהל [או משום שמוותר באחותו,

באשת אחיו (עם הדומה לחמור).]

ב. **ורבנן** אחיו הוא במצות.

זוממי עבד

(קושיה) אלא מעתה לר' יהודה זוממי עבד, דהיינו עדים שחייבו את העבד מיתת ב"ד

ואחר כך הזוממו לא יהרגו דכתיב^י ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו! הרי מובא

במשנה במכות (ח:) שישאל לוקה וגולה ע"י עבד.

(תירוץ) אמר רבא אמר רב ששת אמר קרא ובערת הרע מקרבך מכל מקום.

עבד להיות מלך ושאר שררה

(קושיה) אלא מעתה לרבנן עבד יהא כשר למלכות!

(דחיה) אמרי ולטעמין תיקשי לך גר לדברי הכל שלידתו והורתו בקדושה ואפילו רבי

יהודה מודה שנחשב כאחיו ופסול להימנות אפילו לשוטר!

(תירוץ) אלא אמר קרא מקרב אחיך ממובחר שבאחריך.

מקור הדין - עבד פסול לעדות

(קושיה) אלא מעתה לרבנן יהא עבד כשר לעדות? דכתיב והנה עד שקר העד

שקר ענה באחיו.

ישנם שלוש פסולי עדות שסוגיא זו עוסקת: א. אשה ב. קטן ג. וגזלן. שאשה וקטן נלמד מהפסוק 'ויעמדו שני אנשים אשר להם הריב' אנשים ולא נשים ולא קטנים (ועוד שזה עדות שאינן יכול להזימה). וגזלן מ'אל תשת ידך עם רשע'. להלן כיצד רבנן לומדים שעבד פסול לעדות לפי עולא, ולקמן יבואר דעת מר בריה דרבינא כיצד לומדים את זאת.

א. אמר עולא-

עדות לא מצית אמרת אתיא עדות בקל וחומר מאשה:

ומה אשה שהיא ראויה לבא בקהל, פסולה לעדות, עבד שאינו ראוי לבא בקהל

אינו דין שפסול לעדות!

(דחיה) מה לאשה שכן אינה ראויה למילה, תאמר בעבד שהוא ראוי למילה!

(תירוץ) קטן יוכיח! שישנו במילה ופסול לעדות.

(דחיה) מה לקטן שאינו במצות, תאמר בעבד שהוא במצות!

(תירוץ) אשה תוכיח: שישנה במצות ופסולה לעדות.

וחזר הדין לא ראי זה כראי זה ולא ראי זה כראי זה הצד השווה שבהן:

שכן אינן בכל המצות אלא במקצת - אשה בלאוין ועונשים, וקטן במילה ופסולין להעיד,

אף אני אביא את העבד שאינו בכל המצות ופסול להעיד.

(קושיה) מה להצד השווה שבהם שכן אינו איש ואינן נקראים 'שני אנשים' -

תאמר בעבד שהוא איש!

הגמרא מסנה ללמוד באופן אחר מגזלן- כדלהלן:

אלא תיתי מגזלן שראוי לבא בקהל ומ"מ פסול לעדות.

(דחיה) מה לגזלן שכן מעשיו גרמו לו, תאמר בעבד שאין מעשיו גרמו לו!

(מסקנה) אלא תיתי מגזלן ומחד מהנך - הצד השווה שבהם שאינן זהירים בכל המצות:

גזלן מפני רשעו וזה מפני שלא נצטווה.

להלן פסוק המתייחס על פסולי עדות משל קרובים ודייוק נוסף שהגמרא מדייקת.

ב. מר בריה דרבינא-

הפסוק למטה מתייחס על קרובים שהם פסולים לעדות. הגמרא מדייקת שיש דין נוסף

שלומדים כאן והיינו שכל מי שבנו אינו מיוחס אחריו פסול לעדות.

לא-ייומתי אבותי על-בנים ובנים לא-ייומתי על-אבות איש בִּתְּסָאָו יוֹמְתוֹ:

אמר קרא לא יומתו אבות על בנים כך פירושו לא יומתו על פי אבות דהיינו שום אדם

שאינו להם חיים בנים שבנו אינו מיוחס אחריו. - היינו עבד.

דאי ס"ד כדאמרין אך לקרובים דהיינו לא יומתו אבות על בנים בעדות בנים -

לכתוב רחמנא לא יומתו אבות על בניהם מאי **בנים**?

ש"מ דלא יומתו ע"פ אבות שאין להם חיים בנים.

בדרך זו היה אמור לדייק גם מסוף הפסוק שכתוב אבות במקום אבותיהם, ונמצא שגר פסול לעדות - כדלהלן:

(קושיה) אלא מעתה ובנים לא יומתו על אבות ה"נ לא יומתו ע"פ בנים שאין להם

חיים אבות? אלא גר ה"נ דפסול לעדות?

(תירוץ) אמרי הכי השתא!?

גר נהי דאין לו חיים למעלה שכתוב 'וזמרת סוסים זרמתם' (אכן, גוי יש לו חיים), למטה

יש לו חיים שבנו נקרא על שמו - לאפוקי עבד דאין לו חיים לא למעלה ולא למטה.

הגמרא מוכיחה שאם זאת הייתה כוונת התורה היה צריכה לכתוב באופן אחר כדלהלן:

דאי סלקא דעתך גר פסול לעדות, מדוע הפסוק שינה את לשונו בתחילתו, והיה מספיק

לשנות רק את סופו (אבות - אבותיהם), ומכך היינו לומדים את שני הדינים: פסול גר

ועבד בק"ו - כדלהלן:

לכתוב רחמנא לא יומתו אבות על בניהם לכדאמרין לא יומתו בעדות בנים,

ונכתוב רחמנא ובנים לא יומתו על אבות דשמעת מינה תרי:

1) חדא לא יומתו בנים בעדות אבות.

2) ואידך לא יומתו על פי בנים שאין להם חיים אבות והיינו גר.

ועבד נפקא ליה בקל וחומר מגר:

ומה גר דלמעלה הוא דאין לו חיים, אבל למטה יש לו חיים, פסול לעדות,

עבד שאין לו חיים לא למעלה ולא למטה, אינו דין שיהא פסול לעדות!

אלא מדכתב רחמנא לא יומתו אבות על בנים דמשמע לא יומתו על פי אבות שאין

לו חיים בנים, שמע מינה עבד שאין לו חיים לא למעלה ולא למטה הוא דפסול

לעדות, אבל גר כיון דיש לו חיים למטה כשר לעדות.

למרות זאת, הגמרא עדיין לא הסתפקה שא"כ מדוע הפסוק שינה בסופו (אבות ולא

אבותיהם).

וכ"ל לכתוב רחמנא ובנים לא יומתו על אבותיהם למה לי דכתב רחמנא? ובנים

לא יומתו על אבות דמשמע לא יומתו על פי בנים שאין להם חיים אבות?

(תירוץ) אידי דכתב לא יומתו אבות על בנים, כתב נמי ובנים לא יומתו על אבות.

[עד כאן דף פח עמוד א]

האם קנין פירות קנין הגוף דמי או לאו - נכסי מלוג / הכותב נכסיו ולאביו /

הכותב נכסיו לבנו / כתובת אשה

האב שכתב נכסיו לבנו, הדין הוא שהאב אוכל פירות עד שימות והבן יש לו מעתה קנין

בגוף בקרקע, וכשימות האב, הוא זוכה בכל ולא מתחלק עם אחיו. אם הבן מכר את

הנכסים בעוד אביו קיים ומת קודם אביו, יש מחלוקת האם המכירה חלה לאחר מיתת

האב, היינו: אם קנין פירות (אב) קנין הגוף דמי אז המכירה לא חלה שקנין אב מונע

את חלות המכירה, או שקנין פירות לאו קנין הגוף דמי, ואז המכירה חלה שאין קנין

אחר המעכבו. אולם אם האב מת לפני בנו, אז לכ"ע המכירה חלה, ובאותו רגע הבן

זכה בהם ומקנה את זכותו ללוקח.

מקרה דומה לזה הוא אם הבן כתב את כל נכסיו לאביו, שיש לבן זכות בפירות עד מותו,

האם חלה המכירה של האב.

אחד מתנאי הכתובה הוא שהבעל יש לו זכות בפירות של נכסי אשתו (מלוג) ואם מתה

אשתו הבעל יורש אותה. סוגיא זו עוסקת כיצד הדין כשאשה מכרה את הנכסים הללו

לאחר ואח"כ מתה, האם מדמים למחלוקת הנ"ל (קנין פירות), או שישנה תקנה מיוחדת

(משום איבה) שבכתובה למרות שקנין פירות לאו קנין הגוף מ"מ המכירה לא חלה.

אימיה דרב שמואל בר אבא מהגרוניא הות נסיבא ליה לר' אבא.

כתבתניהו לנכסי^{מלוג} לרב שמואל בר אבא ברה.

בתר דשכיבא^{אימו}, אזל רב שמואל בר אבא קמיה **דברי ירמיה בר אבא** אוקמיה

בנכסי רב שמואל (ב).

נפש נמי לא מחייב בעבד אפי' לרבנן דמבני ישראל כתיב ובהנחנין (סנהדרין דף פו.) מייית

התם פלוגתא דר' יהודה ורבנן [לכן אם לומר שהולך לפי רבי יהודה, אלא כל"ע הוא] דהא

ורבית ואונאה נמי אין קנין לעבד בלא רבו:

ניתן לקבל את סיכומי 'שקלא וטריא' השבועיים על הדף היומי במייל arielmarcus5518@gmail.com - נשמח לקבל הערות ותיקונים.

^י תוספות ד"ה דכתיב כאשר זמם לעשות לאחיו. תימה דתקשה ליה לרבי יהודה מרבית

ואונאה וגונב נפש דבכולהו כתיב אחיו ובצדקה נמי כתיב אחיך האביון ומיהו קצת משמע

בפרק קמא דגיטין (דף יב.) דאין כל כך חובה ליתן צדקה לעבד דאמר דרשב"ג סבר יכול העבד

לומר לרבו בשני בצורת או פרנסני או הוציאני לחירות כי היכי דחזו לי אינשי ומרחמי עליא וגונב

סיכום הדף היומי שקלא וטריא בבא קמא פה

א"ר יוסי בר' חנינא אין דברי תורה
מתקיימין אלא במי שמעמיד עצמו
ערום עליהן (שמעריים שיתקיים
תורתו) שנאמר (משלי ח) אני
חכמה שכנתי ערמה (סוטה כא:)

פירות לאו כקנין הגוף, ה"ה למקרה של המשנה מסבירים באותו עניין: שהיו לו עוד בנים ולא רצה שהם ירשו ולכן כתב את זאת, ואם קנין פירות כקנין הגוף כיצד הבן יכול למכור מכיוון שההסבר של רב יוסף נדחה חוזרים שואלים כיצד שמואל מחלק בין המקרים.

2. אלא קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי אינה דומה למשנתנו משום ייתקנת אושא –

דאמר רבי יוסי בר חנינא באושא התקינו האשה שמכרה בנכסי מלוג בחיי בעלה ומתה הבעל מוציא מיד הלוקחות – משום איבה תיקנו חכמים ונתנו תוקף לשעבודי הבעל והחשיבוהו כלוקח ראשון.

[עד כאן דף פח עמוד ב]

אזל ר' אבא אמרה למילתא קמיה דרב הושעיא.
אזל רב הושעיא אמרה קמיה דרב יהודה –
א"ל הכי אמר שמואל¹ האשה שמכרה בנכסי מלוג בחיי בעלה ומתה, הבעל מוציא מיד הלוקחות שהבעל יורש את אשתו והוא כלוקח ראשון, ולכן זכה ר' אבא. אמרוה קמיה דרבי ירמיה בר אבא אמר להו אנא מתניתא ידענא דתנן הכותב נכסיו לבנו לאחר מותו, הבן אינו יכול למכור, מפני שהן ברשות האב, והאב אינו יכול למכור, מפני שהן כתובין לבן. מכר האב, מכורים עד שימות. מכר הבן, אין לו ללוקח עד שימות האב. מכך מדייק רבי ירמיה שהמכירה חלה ומדמה למקרה שלנו – כדלהלן: כי מיית אב מיהא אית ליה ללוקח, ואע"ג דמת הבן בחיי אב, דלא אתו לידי הבן. הוא סובר כרבי שמעון בן לקיש שהלכה כמותו בשלושה מקומות וזה אחד מהם – כמבואר למטה מחלוקת כיצד לבאר את המשנה הנ"ל, האם דיברה דווקא שמת האב קודם או אפילו כשמת הבן קודם.

דאמר מר מר הבן בחיי האב ומת הבן בחיי האב:
א. רבי יוחנן אמר לא קנה לוקח –
כי קתני מתני' מכר הבן לא קנה לוקח עד שימות האב וכי מיית האב אית ליה ללוקח, דלא מת הבן בחיי האב, דאתו לידי הבן,
אבל מת הבן בחיי האב דלא אתו לידיה דבן, כי מיית אב נמי לית ליה ללוקח, אלמא קא סבר קנין פירות כקנין הגוף דמי וכי זבין לאו ידידיה זבין.
ב. ר"ל אמר קנה לוקח.
כי קתני מתני' מכר הבן אין ללוקח עד שימות האב כי מיית אב מיהא אית ליה ללוקח, לא שנא לא מת הבן בחיי האב דאתו לידיה דבן ולא שנא מת הבן בחיי האב דלא אתו לידיה דבן קנה לוקח.

אלמא קסבר קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי, וכי קא זבין ידידיה קא זבין. חזרו והודיעו לרבי יהודה שהעמיד את נכסיו בעל נגד רבי ירמיה – להלן כיצד הוא ענה על זאת.

אהדרוה לקמיה דרב יהודה –
אמר להו הכי אמר שמואל זו אינה דומה למשנתנו!
מאי טעמא?

להלן שני הסברים כיצד לחלק בין המקרה שלנו למקרה של הכותב נכסיו לבנו. את החילוק הראשון הגמרא דוחה ואח"כ מסיקה שישנה תקנה מיוחדת לגבי כתובת אשתו.

1. אמר רב יוסף –

בשלמא אי תני איפכא דהיינו הכותב נכסיו לאביו:
איכא למפשט מינה דקנין פירות לאו כקנין הגוף דמי,
אלא השתא דקתני הכותב נכסיו לבנו משום דראוי ליורשו הוא. ר"ל יכולים לומר שקנין פירות כקנין הגוף דמי, אכן כאן למרות שיש לאב קנין פירות מ"מ רוצה שהבן יזכה בגוף הנכסים מעתה, שאל"כ מדוע כתב לו את זה, הרי בין כך ובין כך הוא יזכה בהם לאחר מותו. [אולם במקרה של רב שמואל בר אבא, למרות שהיה ראוי לירש את אימו, אך היא עצמה לא היה לה קנין בפירות מתי שהקנתה לו שהיה בעלה כבר מוחזק בפירות¹² (קושיה) אמר ליה אביי אטו ברא ירית אבא, אבא לא ירית ברא! אלא לאברוחיניהו לנכסי מבריה קא אתי, הכא נמי לאברוחיניהו לנכסי מאחורא אתי.

הרי אם היה שונה במקרה הפוך שהבן הקנה לאביו היינו מסבירים שכתב את זה משום שיש בנים ולא רצה שהם ירשו ולכן נתן לאביו, ומדייקים מכך שכיוון שהמכירה חלה מוכח שקנין

ק"ט: דירושה היא להם מאבותיהם ואפ"ה לא חזרה אותה חלוקה ביובל דסברא הוא כיון שחלקו על פי נביא ואורים ותומים ובגזירת הכתוב ולפיכך הביאו ביכורים והשתא בהא סברא פליגי ר' יוחנן ושאר אמוראי דרבי יוחנן סבר דמההיא לא ילפינן דגזירת הכתוב היתה ושאר אמוראי סברי דמהתם ילפינן בכל חלוקת ירושה דאין מחזירין ביובל אף על גב דלקוחות הן:

כז כך ביאר הדבר יעקב. תוספות ד"ה באושא התקינו האשה שמכרה. וא"ת לר' יוחנן למה הוצרך לתקן כיון דכקנין הגוף דמי וי"ל דאצטרך להיא דכתב לה דין ודברים אין לי בנכסיך ובפירותיהן ובפירי פירותיהן עד סוף העולם דאין זה אוכל פירות כדאמר בהכותב (כתובות דף פג.) ומיהו אם לא כתב אלא דין ודברים אין לי בנכסיך ובפירותיהן לא סגי בהכי דאכתי בפירות עצמן ילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות:

¹⁰ תוספות ד"ה הכי אמר שמואל זו אינו דומה למשנתנו. כדמסיק משום תקנת אושא משמע דאי לא תקנת אושא מודה שמואל דאין הבעל מוציא מיד הלוקחות דקנין פירות לאו כקנין הגוף דמי וא"ת והיאך מצא ידיו ורגליו דס"ל לעיל פ"ק (דף ט.) האחין שחלקו לקוחות הן וס"ל הכא דלאו כקנין הגוף דמי א"כ לא משכחת דמיית ביכורים אלא חד בר חד עד יהושע בן נון כדקאמר בסוף השולח (גיטין דף מח. ושם) וכן קשה לרבא דפסק כר"ל בריש החולץ (יבמות דף לו. ושם) דקנין פירות לאו כקנין הגוף דמי וס"ל האחין שחלקו לקוחות הן בפרק ב' דקדושין (דף מב.) והיאך מצא ידיו ורגליו וגם אנו היאך מצאנו ידיו ורגליו דקיי"ל כר"ל וקיי"ל דאין ברירה דבסוף ביצה (דף לח.) פסקין כר' אושעיא דבדאורייתא אין ברירה ומפרש ר"י דכל הנהו דאית להו דאין ברירה לא יאמרו דהאחין שחלקו מחזירין זה לזה ביובל רק ר' יוחנן חלודיה להכי דייק עלה רבי יוחנן דלא מצא ידיו ורגליו אבל אג לא ס"ל שיהא תלוי חזרת יובל בכך דהא רבי יוחנן גופיה מודה דבימי יהושע היו מביאין ביכורים אפילו אמרין דלאו כקנין הגוף דמי כדאמרין אלא חד בר חד עד יהושע בן נון וחלוקת יהושע נמי אמר ביש נוחלין (ב"ב דף נ"ט) ונתן לקבל את סיכומי 'שקלא וטריא' השבועיים על הדף היומי במייל arielmarcus5518@gmail.com - נשמח לקבל הערות ותיקונים.